

Інна Миколаївна **КОРОЛЕНКО**
аспірантка, Київський університет права НАН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0277-9121>

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕЧНІСТЬ ПОСЯГАНЬ НА ЕПІДЕМІЧНУ БЕЗПЕКУ (КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПИТАННЯ)

Статтю присвячено дослідженню особливостей визначення суспільної небезпечності епідемічної безпеки та кримінальних проступків, як основної ознаки кримінального правопорушення. Висвітлено особливості відмежування критеріїв визначення суспільно-небезпечних наслідків та загрози їх настання, досліджено категорії діяння, що визнається суспільно небезпечним та має наслідком настання кримінальної відповідальності. Визначено основні наукові підходи до розуміння основних складників суспільної небезпечності посягань на епідемічну безпеку.

Ключові слова: суспільна небезпечність, кримінальне правопорушення, епідемічна безпека, шкода, суспільно-небезпечний наслідок

ВСТУП

Право кожного громадянина на охорону здоров'я та медичну допомогу гарантовано ст. 49 Конституції України. Відповідно до ч. 3 цієї статті забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя покладається на державу, яка здійснює це шляхом планомірного науково обґрунтованого попередження, лікування, локалізації та ліквідації масових інфекційних захворювань. Видається, що праву на епідемічну безпеку достатньо довго не приділялося належної уваги. На сьогодні слід констатувати, що впродовж багатьох років не реалізована ідея системної підготовки фахівців для системи забезпечення епідемічної безпеки України. Зокрема, на сучасному етапі залишається незадовільним стан законодавчого, нормативно-правового та наукового забезпечення державної кадрової політики у окресленій сфері. Проблемним залишається недостатній рівень культури безпеки життєдіяльності населення та, як наслідок, низька його обізнаність стосовно правил поведінки під час виникнення різних надзвичайних ситуацій.

З огляду на викладене, **МЕТА** статті – визначення сутності та основних складників суспільної небезпечності посягань на епідемічну безпеку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті використано такі методи, як аналіз та синтез, пояснення, формулювання логічного висновку, узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Критерії визнання відповідних діянь суспільно небезпечними є вирішальним у визначенні підстав кримінальної караності правопорушення. У визначенні поняття суспільної небезпечності необхідно, переважно, вказати на її суспільну сутність, спрямованість на найбільш цінні, головні суспільні відносини, що охороняються законом і заповідання у їх сфері суспільно небезпечної шкоди. Суспільна небезпечність – головна, найбільш суттєва ознака злочину, його визначальна властивість, притаманна лише злочиніві. Всі інші правопорушення може бути визнано лише суспільно шкідливими. Неможна погодитись з тим, що між суспільною небезпечністю і суспільною шкідливістю різниця

лише у словах, бо ними викривається різна загроза. “Шкідливість” і “небезпечність” в українській мові визначають загрозу настання якісно різних наслідків [1]. Палити цигарку, наприклад, лише шкідливо, а торкатися до електропроводу під високою напругою – не шкідливо, а небезпечно; фізичний біль для здоров'я шкідливий, а рана з проникненням у живіт чи грудну порожнину – небезпечна тощо [2].

Як вказує А.В. Ландіна, аналіз норм Особливої частини Кримінального кодексу (КК) України показав, що він містить лише дві норми, які передбачають відповідальність за порушення епідемічної безпеки. Одна з них міститься у Розділі I «Злочини проти основ національної безпеки України» КК України – це ст. 113 «Диверсія», яка встановлює відповідальність за вчинення з метою ослаблення держави дій, спрямованих на поширення епідемії. Друга норма включена у розд. XIII «Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення» – ст. 325 «Порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням», яка встановлює відповідальність за порушення правил та норм, встановлених з метою запобігання епідемічним та іншим інфекційним хворобам, а також масовим неінфекційним захворюванням (отруєнням) і боротьби з ними, якщо такі дії спричинили або завідомо могли спричинити поширення цих захворювань. Саме собою порушення встановлених правил в умовах епідемічних загроз, якщо це не призвело чи не створило загрозу поширення цих захворювань, а також без посягання на державу, не кваліфікується як злочин. Дійсно, не всі порушення є настільки суспільно небезпечними, щоб за них притягувати до кримінальної відповідальності і будь-яке недотримання правил поведінки під час епідемії чи пандемії кримінально караним не є. Хоча є випадки, коли протиправна поведінка призводить до вкрай небезпечних наслідків як для суспільства, так і для окремої людини у цілому [3]. Водночас епідемічна безпека загалом розуміється як складник національної безпеки, на що вказують ряд дослідників [4].

Це пояснюється тим, що саме санітарно-епідеміо-

логічний нагляд, що здійснюється у межах забезпечення епідемічної безпеки, покликаний здійснювати функції з розроблення, прийняття та реалізації певних рішень у сфері забезпечення належних умов життя суспільства.

Якщо розглядати ст. 325 КК України, суспільна небезпека злочину полягає в тому, що особа, порушуючи відповідний нормативний режим, створює небезпеку для поширення інфекційних захворювань та масових отруєнь серед населення.

Основним безпосереднім об'єктом злочину є встановлений з метою захисту здоров'я населення порядок запобігання інфекційним захворюванням та отруєнням і боротьби з ними. Додатковий обов'язковий об'єкт – здоров'я особи, факультативний – життя особи.

Об'єктивна сторона злочину характеризується: 1) діянням у виді порушення відповідних правил та норм; 2) наслідками у виді: а) поширення епідемічних та інших інфекційних захворювань, а також масових неінфекційних захворювань (отруєнь); б) загрози поширення цих захворювань; 3) причинним зв'язком між зазначеним діянням та наслідками.

Правила та норми із запобігання інфекційним захворюванням та отруєнням і боротьби з ними містить низка законів, постанов Кабінету Міністрів України, наказів та інструкцій МОЗ України, а також міжнародні угоди. Наприклад, йдеться про державні санітарні норми та правила, санітарно-гігієнічні та санітарно-протиепідемічні правила і норми, санітарно-епідеміологічні правила і норми, протиепідемічні правила і норми, гігієнічні та протиепідемічні правила і норми, державні санітарно-епідеміологічні нормативи, санітарні регламенти – обов'язкові для виконання нормативно-правові акти центрального органу виконавчої влади в галузі охорони здоров'я, які встановлюють медичні вимоги безпеки до середовища життєдіяльності та окремих його факторів.

Те саме стосується підрозроблення та використання негативних тестів на COVID-19. Виявити такі «саморобні» сертифікати та результати тестів досить легко, адже наразі вони містять відповідні QR-коди, за допомогою яких можливо перевірити дійсність інформації, що в них зазначена. З огляду на це популярності набули схеми отримання сфальсифікованих результатів негативного тестування на COVID-19 та COVID-сертифікатів через медичні лабораторії та лікарів.

Виготовлення медичними лабораторіями підрозроблених негативних результатів тестування, тобто без фактичного відбору матеріалів для дослідження, набуло великої популярності, зокрема, у сфері туризму. Так, з метою уникнення ризику невізду закордон за придбаним туром у зв'язку із зараженням COVID-19, особи замовляють у медичних лабораторій за посередництвом турагентів негативні результати тестування. У такому разі дії працівників медичних лабораторій можуть бути кваліфіковані за ч. 2 ст. 358 КК України та тягнути відповідальність у вигляді штрафу розміром до 34 тис. грн або арешту на строк до 6 міс., або обмеження волі до 3 років.

Окрім того, кримінальні провадження стосовно розслідування описаних схем відкриваються правоохоронцями за ст. 325 КК України (порушення сані-

тарних правил і норм із запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням). На наш погляд видається сумнівною можливість притягнення до кримінальної відповідальності за згаданою статтею через необхідність доведення такої обов'язкової складової об'єктивної сторони злочину, як причинний зв'язок між допущеними порушеннями та наслідком у вигляді реальної загрози поширення або зараження COVID-19 [5]. Так, характер суспільної небезпечності діянь є різним залежно від особливостей різних груп суспільних відносин, на які вони посягають, скажімо на основи національної безпеки чи на громадську безпеку. Характер суспільної правопорушень безперечно є різним і залежить від характеру вказаних відносин. Характер суспільної небезпечності визначається, крім того, характером діяння, його об'єктивними ознаками: місцем, часом, обстановкою, способами й засобами його вчинення, характером суспільно-небезпечних наслідків, а також формою вини, мотивом та метою діяння. Тому характер суспільної небезпечності впливає на характер і вид покарання, яке встановлюється у санкції кримінально-правової норми. На ступінь суспільної небезпечності посягань на епідемічну безпеку суттєво впливає також спосіб вчинення такого посягання (наприклад, загально-небезпечний спосіб).

Слід зазначити, що пандемія не лише виявилася своєрідним тестом на ефективність систем охорони здоров'я різних країн, перевіркою здатності органів державного управління, місцевого самоврядування, економіки та національної безпеки протистояти подібним серйозним викликам і зарозам, а й розкрила безліч проблем у всіх сферах життєдіяльності суспільства, протестувала його нинішню соціальну зрілість [6].

Деякі дослідники пропонують власне визначення «четвертого покоління прав людини у сфері охорони здоров'я». Зокрема, до них відносять: «новітні права людини у сфері охорони здоров'я, які закріплені за внутрішньодержавним та/або міжнародним правом і мають на меті створення умов для практичного втілення в життя відповідної можливої міри поведінки, встановленої нормами права, громадянами або підданими відповідної держави, іноземними громадянами або підданими, особами без громадянства, особисто або через створені ними організації, та іншими уповноваженими суб'єктами з метою забезпечення охорони здоров'я, безпечного для життя і здоров'я довілля, санітарно-епідеміологічного благополуччя, а також задоволення їхніх власних потреб та інтересів у цій сфері» [7].

Дійсно, суспільна небезпечність кримінально-протиправного діяння – фундаментальна й надзвичайно важлива соціальна ознака кримінального правопорушення, яка полягає в тому, що це діяння заподіює чи створює загрозу заподіяння істотної шкоди правам та свободам людини і громадянина, власності, громадському порядку та громадській безпеці, довіллі, конституційному устрою України, миру та безпеки людства, іншим охоронюваним законом про кримінальну відповідальність суспільним відносинам. Шкода становить сутність і зміст суспільної небезпечності як ознаки діяння, що визнається кримінальним правопорушенням, органічно притаманна йому й відобра-

жає соціальну сутність правопорушення. Саме шкода виступає насамперед об'єктивним й основним показником суспільної небезпечності діяння. Нині у країні існує тенденція до посилення негативного впливу біологічних чинників на населення та довкілля, можливість виникнення загроз біологічного походження, пов'язаних з розвитком сучасних біотехнологій.

ВИСНОВКИ

В умовах постійних змін безпекового середовища, питання суспільної небезпечності посягань на епідемічну безпеку є важливим, адже суспільна небезпечність це найбільш вагома ознака кримінального правопорушення. Відсутність цієї ознаки означає відсутність кримінально-правових засад для притягнення особи до кримінальної відповідальності. Звичайно, не всі правопорушення є настільки суспільно небезпечними, щоб за них притягувати до кримінальної від-

повідальності. Однак є випадки, коли протиправна поведінка призводить до вкрай небезпечних наслідків. Ступінь суспільної небезпечності посягань на епідемічну безпеку визначається інтенсивністю посягання і насамперед видом та розміром шкоди, яка заподіюється діянням охоронюваним кримінальним законом суспільним відносинам чи ставить їх під загрозу заподіяння такої шкоди. У чималій кількості випадків порушено право на життя та право на медичну допомогу, право на безпечне санітарно-епідеміологічне середовище. Здоров'я – безцінне благо, що дається людині природою, а посягання на епідемічну безпеку стали глобальним викликом для всього світу, що вимагає вироблення та впровадження заходів з ефективної протидії негативним наслідкам, зокрема й кримінально-правовими засобами.

Список використаних джерел

1. Лахова О.В. Особливості визначення суспільної небезпечності злочину. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 400-402.
2. Коржанський М.Й. Кваліфікація злочинів: монографія. Київ, 1998. 416 с.
3. Ландіна А.В. Епідемічна безпека як об'єкт кримінально-правової охорони. *Актуальні питання державотворення в контексті сучасних цивілізаційних викликів*: збірник тез доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Черкаси, 26-27 листопада 2020 р.). Черкаси, 2020. 316 с.
4. Холостова А.М. Становлення системи державного управління санітарно-епідеміологічним наглядом як складової суспільної безпеки в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. № 2. URL: <https://bit.ly/2RQyKp7>
5. У зв'язку із розпалом пандемії, жорсткішими стали карантинні обмеження. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/shheplennya-na-paperi-abo-shho-zagrozhuje-za-fejkovi-covid-sertifikati-likaryam-ta-gromadyanam/>
6. Горбулін В.П., Даник Ю.Г. Національна безпека України: фокус пріоритетів в умовах пандемії. *Вісник НАН України*. 2020, №5. С. 3–18.
7. Болдіжар С.О. Поняття «четверте покоління прав людини у сфері охорони здоров'я». *Юридичний бюлетень*. 2019. Випуск 11. Ч. 1. С. 238–244.

References

1. Lakhova O.V. Peculiarities of determining the social danger of a crime. *Legal scientific electronic journal*. 2020. № 4. pp. 400-402 (in Ukrainian).
2. Korzhanskyi M.Y. Qualification of crimes: monograph. Kyiv, 1998. 416 p. (in Ukrainian).
3. Landina A.V. Epidemic safety as an object of criminal law protection. *Current issues of state formation in the context of modern civilizational challenges*: a collection of abstracts of reports of the participants of the All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference (Cherkasy, November 26-27, 2020). Cherkasy, 2020. 316 p. (in Ukrainian).
4. Kholostova A.M. Formation of the system of state management of sanitary and epidemiological supervision as a component of public safety in Ukraine. *Public administration: improvement and development*. 2014. No. 2. URL: <https://bit.ly/2RQyKp7> (in Ukrainian).
5. In connection with the outbreak of the pandemic, quarantine restrictions have become stricter. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/shheplennya-na-paperi-abo-shho-zagrozhuje-za-fejkovi-covid-sertifikati-likaryam-ta-gromadyanam/> (in Ukrainian).
6. Horbulin V.P., Danyk Y.H. National security of Ukraine: focus of priorities in the conditions of the pandemic. *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*. 2020, No. 5. pp. 3–18. (in Ukrainian).
7. Boldizhar S.O. The concept of "the fourth generation of human rights in the field of health care". *Legal bulletin*. 2019. Issue 11. Part 1. pp. 238–244. (in Ukrainian).

Inna KOROLENKO

postgraduate student, Kyiv University of Law of NAS of Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0277-9121>

PUBLIC DANGER OF BREACHES ON EPIDEMIC SECURITY (CONCEPTUAL ISSUES)

The paper is devoted to the study of the peculiarities of determining the public danger of epidemic safety and criminal misdemeanors, as the main feature of a criminal offense. The peculiarities of defining the criteria for determining socially dangerous consequences and the threat of their occurrence are highlighted, the categories of actions recognized as socially dangerous and resulting in criminal liability are investigated. The main scientific and practical approaches to understanding the main components of the public danger of encroachments on epidemic safety have been determined. It was determined that the criteria for recognizing relevant acts as socially dangerous are decisive when determining the grounds for criminal punishment of an offense. Undoubtedly, the public danger of an act is the most significant sign of a criminal offense. The absence of this sign means the absence of criminal-legal grounds for bringing a person to criminal responsibility. It is noted that in defining the concept of social danger, it is

necessary, mainly, to indicate its social essence, its focus on the most valuable, main social relations protected by law and the occurrence of socially dangerous harm in their sphere. Public danger is the main, most significant feature of a crime, its defining property, inherent only to a crime. All other offenses can only be recognized as socially harmful.

Ensuring sanitary-epidemic well-being is entrusted to the state, which carries it out through planned scientifically based prevention, treatment, localization and elimination of mass infectious diseases. Analysis of the criminogenic situation, the state of epidemic security, threats of a social and military nature against the background of radical transformations, assessments of the readiness of forces and means of public security and civil protection testify to the presence of a number of threats, negative trends and problems. The issues of ensuring epidemic safety in the modern conditions of the emergence of a real threat to the health of the population of the entire planet are gaining special relevance both at the international and national levels. The problem remains the insufficient level of the population's life safety culture and, as a result, their low awareness of the rules of behavior during the occurrence of various emergency situations.

Keywords: public danger, criminal offense, epidemic safety, harm, socially dangerous consequence